

Zastosowania informatyki w medycynie

Automatyczne rozpoznawanie faz snu na podstawie diagramów EEG

Szymon Bagiński

Prowadzący: Dr hab. inż. Robert Burduk

Czerwiec 2018

Spis treści

Wstęp	1
1 Pozyskanie danych	1
1.1 Wczytywanie danych z pliku EDF	2
1.2 Przetwarzanie wstępne	2
2 Wyekstrahowanie cech z sygnału EEG	2
2.1 Podział sygnału na poszczególne pasma częstotliwości	3
2.2 Cechy użyte do klasyfikacji sygnału	3
3 Klasyfikacja faz snu w oparciu o sieć neuronową	4
3.1 TensorFlow	4
3.2 Uczenie maszynowe i wyniki	5
Podsumowanie	5
Dodatki	6
A Pliki wykorzystane do treningu	6
B Pliki wykorzystane do testowania	6

Wstęp

Celem projektu było stworzenie programistycznej metody automatycznego rozpoznawania faz snu człowieka na podstawie zapisu sygnału elektroencefalograficznego (*EEG*). Częścią zadania nie było opracowanie metody gromadzenia zapisów ani wykonywanie pomiarów sygnału. Zdecydowano się skorzystać z publicznej bazy danych, udostępniającej pliki w formacie *EDF* (European Data Format).

Z uwagi na brak wiedzy dziedzinowej, przy klasyfikacji zdecydowano się na zastosowanie sztucznej sieci neuronowej zamiast analitycznego podejścia do problemu. Przy implementacji sieci skorzystano z otwarto-źródłowej biblioteki programistycznej *TensorFlow*. Wykorzystano wersję biblioteki wykorzystującą technologię *CUDA*, dzięki czemu skrócono czas uczenia sieci poprzez przeniesienie wielu równoległych obliczeń na kartę graficzną.

Do wykonania skryptów wczytujących i przygotowujących dane, oraz do uczenia maszynowego został użyty język programowania *Python*. Szczególnie przydatne okazały się pakiety:

- NumPy - obsługa danych tablicowych,
- PyEDFlib - obsługa plików *EDF*,
- PyWavelets - przetwarzania sygnału, Dyskretna Transformata Falkowa,
- TensorFlow - interfejs biblioteki do języka *Python*.

Wszystkie skrypty, plik z modelem sieci oraz dane otrzymane z sygnałów można znaleźć w publicznym repozytorium pod adresem https://github.com/sbag13/EEG_sleep_stages_recognition.

Rozdział 1

Pozyskanie danych

Użyte w projekcie dane zostały pobrane ze strony internetowej <https://www.physionet.org/physiobank/database/sleep-edfx/>. Wykorzystane zapisy uzyskano w latach 1987-1991 podczas badań nad wpływem wieku na sen. Rekordy pochodzą od osób rasy kaukaskiej w wieku od 25 do 101 lat, które nie przyjmowały żadnych leków związanych ze snem. Sygnały były próbkowane z częstotliwością 100 Hz, a ich klasyfikacja została przeprowadzona przy pomocy reguł Rechtschaffen'a i Kales'a na bazie trzydziestosekundowych segmentów z kanałów *Fpz-Cz* i *Pz-Oz*. Każdy z segmentów został sklasyfikowany jako: przebudzony, nie-REM1, nie-REM2, nie-REM3, REM, niewielka aktywność, poruszenie lub nieokreślony. W tym projekcie został użyty jednak tylko kanał *Pz-Oz*, a rozpoznawanymi fazami były: przebudzony, nie-REM1 + REM, nie-REM2, nie-REM3 + niewielka aktywność. Dokładny opis przebiegu badań znajduje się stronie internetowej bazy danych.

Do trenowania sztucznej sieci neuronowej zostało wykorzystanych dwadzieścia siedem ponad dwudziestogodzinnych zapisów *EEG*, a skuteczność klasyfikacji sprawdzono przy pomocy pięciu rekordów nie użytych przy trenowaniu. Obie listy plików znajdują się w dodatku A i B.

1.1 Wczytywanie danych z pliku EDF

W module *EdfFile.py* została stworzona klasa *EdfFile*, która jako argument konstruktora przyjmuje ścieżkę do pliku z elektroencefalogramem oraz ścieżkę do pliku, w którym znajdują się adnotacje.

W funkcji `__init__` zostało wykorzystanych kilka funkcjonalności z biblioteki PyEDFlib. Funkcja *EdfReader* służy do odczytania danych z pliku i zwraca obiekt go reprezentujący, przez który mamy dostęp do właściwości zapisu takich jak:

- liczba sygnałów (kanałów) w pliku,
- lista etykiet sygnałów,
- wartości napięcia dla sczytanych próbek,
- lista częstotliwości sygnałów,
- lista adnotacji do faz snu,
- lista czasów przejść między fazami snu.

W tym miejscu jest tworzona także kolekcja obiektów typu *Signal*, które są "opakowaniem" na sygnały obecne w pliku.

W klasie *EdfFile* znajdują się także dwie funkcje odpowiedzialne za przygotowanie danych dla sieci neuronowej. Są to *createOutput* oraz *createInput*. Zwracają one dane odczytane z pliku w postaci macierzy, które następnie w skrypcie *prepare.py* są agregowane. Tutaj także ma miejsce kontrola poprawności danych i usunięcie błędnych próbek, aby nie umieszczać ich na wejściu sieci.

1.2 Przetwarzanie wstępne

Klasa *Signal* posiada tylko jedną metodę. Jest nią *getEpochs*, która dzieli sygnał na trzydziestosekundowe segmenty, tworzy odpowiadające im obiekty typu *Epoch* i zwraca je w liście. Następnie, w skrypcie *prepare.py* otrzymane w ten sposób obiekty są przekazywane do metody *createOutput* i *createInput* z klasy *EdfFile*. Na każdym segmencie wywoływana jest metoda *extractFeatures*, której zadaniem jest wyekstrahowanie dwunastu cech, które posłużą jako pobudzenia wejść sieci neuronowej.

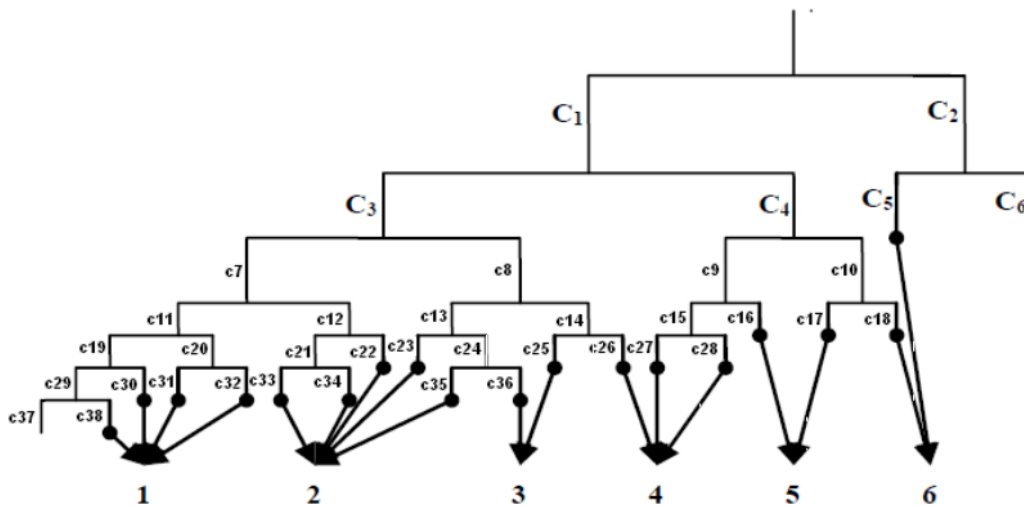
Rozdział 2

Wyekstrahowanie cech z sygnału EEG

Wszystkie cechy zostały pozyskane przy użyciu Dyskretnej Transformaty Falkowej (DWPT - Discrete Wavelet Transform). Jest to przekształcenie podobne do Transformaty Fouriera. Główna różnica polega na użyciu innego jądra przekształcenia. W Transformacie Fouriera jądrem jest funkcja sinusoidalna, która w dziedzinie czasu jest nieograniczona, a w dziedzinie częstotliwości jest punktem. To zapewnia jej idealną rozdzielczość w dziedzinie częstotliwości natomiast czyni ją nieprzydatną w kontekście analizy czasowej. Ponieważ nośniki falek jak i ich widm nie są punktowe, analiza przy pomocy Transformaty Falkowej nie posiada idealnej rozdzielczości, ani w dziedzinie czasu ani w dziedzinie częstotliwości (następstwo zasady nieoznaczoności). Transformata Falkowa służy więc do analizy sygnałów niestacjonarnych, ponieważ dostarcza informacji o czasowo-częstotliwościowych zmianach sygnałów.

W projekcie została użyta Dyskretna Transformata Pakietów Falkowych (DWPT - Discrete wavelet packet transform), która jest rozszerzeniem Transformaty Falkowej. Dzieli ona oryginalny sygnał na dwie części: wysokie i niskie częstotliwości. Transformata Falkowa rozkłada tylko niskie częstotliwości dokładnie, a DWPT to jej uogólniona wersja, która również rozkłada pasma wysokiej częstotliwości i prowadzi do powstania kompletnego drzewa pakietów falkowych (rysunek 2.1).

W tym przypadku została użyta DWPT z falką Daubechies rzędu pierwszego do głębokości poziomu siódmego. Skorzystano z gotowej funkcjonalności biblioteki PyWavelets - WaveletPacket.

Rysunek 2.1: Drzewo Dyskretnej transformaty pakietów falkowych

2.1 Podział sygnału na poszczególne pasma częstotliwości

- $\{0.39 - 3.13 \text{ Hz}\}$, Delta, współczynnik = $[C38, C30, C31, C32]$
- $\{3.13 - 8.46 \text{ Hz}\}$, Theta, współczynnik = $[C33, C34, C22, C23, C35]$
- $\{8.46 - 10.93 \text{ Hz}\}$, Alpha, współczynnik = $[C36, C25]$
- $\{10.93 - 15.63 \text{ Hz}\}$, Spindle, współczynnik = $[C26, C27, C28]$
- $\{15.63 - 21.88 \text{ Hz}\}$, Beta1, współczynnik = $[C16, C17]$
- $\{21.88 - 37.50 \text{ Hz}\}$, Beta2, współczynnik = $[C18, C5]$

2.2 Cechy użyte do klasyfikacji sygnału

- Średnie energie (E1, E2, E3, E4, E5, E6) współczynników reprezentujących każde z sześciu wymienionych wyżej pasm
- Całkowita energia (E7), która jest sumą energii wymienionych powyżej
- Stosunek energii pasma Alpha do sumy energii pasm Delta i Theta (E8)
- Stosunek energii pasma Delta do sumy energii pasm Alpha i Theta (E9)
- Stosunek energii pasma Theta do sumy energii pasm Delta i Alpha (E10)
- Średnia wartość współczynników we wszystkich pasmach
- Odchylenie standardowe współczynników we wszystkich pasmach

Rozdział 3

Klasyfikacja faz snu w oparciu o sieć neuronową

Wszystkie dane przed wprowadzeniem do sieci powinny zostać znormalizowane, tak aby proces uczenia nie przestał dawać efektów w wyniku wylosowania niekorzystnych wag. Pobudzenia dla każdej z dwunastu cech zostały obliczone według wzoru:

$$\frac{X - \min X}{\max X - \min X} - 0,5$$

Struktura stworzonej sieci neuronowej składała się z dwunastu wejść, jednej warstwy ukrytej złożonej z ośmiu neuronów oraz czterech wyjść. Jako że każda para neuronów z sąsiednich dla siebie warstw była ze sobą połączona, aby połączyć je w jeden komponent potrzebne były dwie synapsy (macierze wag i polaryzacji) o wymiarach 12×8 oraz 8×4 . Podczas trenowania użyto danych zebranych od dwudziestu siedmiu osób, co dało w sumie 73948 trzydziestosekundowych segmentów jako pojedynczych przypadków treningowych.

3.1 TensorFlow

Do implementacji sieci użyto biblioteki *TensorFlow*. Jest to oprogramowanie typu "open source", zaprojektowane w celu umożliwienia wydajnego obliczania wykresów przepływu danych. Jest szczególnie przydatne w przypadku zadań wymagających "uczenia maszyn". Algorytmy zostały zaprojektowane do wykonywania na pojedynczym lub wielu procesorach i procesorach graficznych, dzięki czemu jest dobrym rozwiązaniem dla złożonych zadań. Po określeniu zależności między zdefiniowanymi zmiennymi, biblioteka potrafi określić, które obliczenia mogą być prowadzone równolegle. Jest to kluczowe w kontekście sztucznych sieci neuronowych, gdzie wiele kalkulacji może być prowadzonych jednocześnie.

Skorzystano między innymi z następujących funkcjonalności:

- tworzenie symboli zastępczych na zmienne (*ang. placeholder*), które potem wypełniono danymi,
- tworzenie zmiennych (głównie użyto tablic na typ float64),
- operacje na macierzach (dodawanie, mnożenie),
- funkcje aktywacji sztucznych neuronów (np. softmax, sigmoid)
- funkcje arytmetyczne na elementach "tensorów" (`reduce_mean`, `reduce_sum`),
- funkcje optymalizujące (`GradientDescentOptimizer`)
- tworzenie nowej, zapisywanie oraz wznowianie sesji obliczeniowej

Podczas trenowania użyto wersji *TensorFlow*, która współpracuje z kartami graficznymi *Nvidia*. Korzystano z komputera posiadającego kartę *GeForce GTX 850M* (CUDA compute capability: 5.0) i procesorem *Intel Core i7-4710HQ*.

3.2 Uczenie maszynowe i wyniki

TensorFlow posiada funkcjonalność pozwalającą na zapisywanie modelu sieci i wartości zmiennych, dlatego swobodnie trening można przeprowadzić w kilku sesjach. W skrypcie *tfLearning.py* zostały zdefiniowane funkcje do rozpoczęcia treningu i zainicjalizowania sieci (*startLearning*), do wczytania i kontynuowania treningu (*continueLearning*), a także funkcja do obliczania dokładności decyzji sieci w odpowiedzi na wprowadzone dane bez propagacji wstecznej (*predict*). Wszystkie te funkcje korzystają z tych samych zasobów zdefiniowanych w skrypcie.

W każdym pojedynczym cyklu treningowym do sesji podano funkcję optymalizacyjną oraz wartość, która miała być minimalizowana. W tym przypadku była to wartość entropii krzyżowej wyrażającej się wzorem:

$$-\frac{1}{n} \sum_{j=1}^n y_j^{(i)} \log(y_{j-}) + (1 - y_j^{(i)}) \log(1 - y_{j-})$$

gdzie $y_j^{(i)}$ jest wzorcowym wyjściem dla próbki j , $y_{j-}^{(i)}$ jest prognozowanym wyjściem dla próbki j , a n jest ilością wszystkich próbek treningowych. Dla każdej sesji ustawiono dane wejściowe, na które składały się 73948 zestawy cech segmentów sygnału. Po uruchomieniu sesji treningowej ok. 443688 razy, skuteczność sieci przestała się wyraźnie zmieniać. Dla danych, na których sieć się uczyła osiągnęła skuteczność 85,1%, natomiast dla osobnych danych testowych 74,6%.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę ograniczone możliwości czasowe i sprzętowe uzyskano zaskakująco dobre wyniki przy tak małym skomplikowaniu sieci oraz niewielkiej ilości uruchomień sesji. Oczywiście nie są to wyniki, które mogły by być akceptowalne w medycynie, niemniej jednak przy dalszych eksperymentach ze strukturą sieci oraz z innym podejściem do ekstrahowania cech sygnału, można by skuteczność znacząco poprawić. Warto wspomnieć także o bibliotece *TensorFlow*, która jest niezmiernie łatwa w opanowaniu, posiada szeroką gamę gotowych rozwiązań, algorytmów, ułatwień i daje znaczne możliwości przy eksperymentach tego typu.

Pewnym niedopracowaniem jest także fakt, że rozpoznawane są tylko cztery fazy aktywności, podczas gdy eksperci są w stanie zidentyfikować ich znacznie więcej. Mimo to, że jakość osiągniętego rezultatu może budzić zastrzeżenia, cel projektu został osiągnięty.

Dodatek A

Pliki wykorzystane do treningu

SC4001E0-PSG.edf
SC4002E0-PSG.edf
SC4011E0-PSG.edf
SC4012E0-PSG.edf
SC4021E0-PSG.edf
SC4022E0-PSG.edf
SC4031E0-PSG.edf
SC4032E0-PSG.edf
SC4041E0-PSG.edf
SC4042E0-PSG.edf
SC4051E0-PSG.edf
SC4052E0-PSG.edf
SC4061E0-PSG.edf
SC4062E0-PSG.edf
SC4071E0-PSG.edf
SC4072E0-PSG.edf
SC4081E0-PSG.edf
SC4082E0-PSG.edf
SC4091E0-PSG.edf
SC4092E0-PSG.edf
SC4122E0-PSG.edf
SC4131E0-PSG.edf
SC4141E0-PSG.edf
SC4142E0-PSG.edf
SC4151E0-PSG.edf
SC4152E0-PSG.edf
SC4161E0-PSG.edf

Dodatek B

Pliki wykorzystane do testowania

SC4101E0-PSG.edf
SC4102E0-PSG.edf
SC4111E0-PSG.edf
SC4112E0-PSG.edf
SC4121E0-PSG.edf